

EUSKALTZALEEN BILTZARRA HONDARRIBIAN

"Eskual-Zaleen-Biltzarra" Hondarribian 1901an jaio zela diote batzuk, 1. eta besteak, 2. berriz, Hendaian; eta bigarrena, 1902koa, izan zela Hondarribian eratua.

Nolanahi, seigarren batzarra, 3. ere hemen, Hondarribian, antolatu zen 1906an euskararen defentsa eta zabalkunde Euskerri osoan batera jartzeko erabakorra gertutuko zena.

Hamasei urte gero onarturko baitzuen Euskaltzaindiak orduko proposamena. Baina esaten hasi garen bezala, Eskual-Zaleen-Biltzarreko lagunek Hondarribiko Udaletxean bildu ziren 1906go irailaren 13an, Maximo Laborda jauna hiriko alkatearen baimenarekin, eta hemen, Arturo Campion jaunaren lehendakartzapean, adierazten da "Espainia aldeko eskualdun Diputazioen Akademia bat eratzeko asmotan direla", eta ea. 1) "Eskual-Zaleen-Biltzarra" desegingo ote duten Akademia berria indartzeko (Campion); 2) ez duela hala izan behar, hark Akademia baten lana egingo duela, eta Biltzar honek beste lan praktikoa bat: "euskararen iraute eta zabaltzea" (Charles Petit); 3) bi erakundeak behar direla eta "begi onez elkar ikusiz behar dutela biak lan egin" (Juanxuto jauna, sendagilea); 4) "Akademia eta Biltzarra, bakoitza bere bidetik jarrai dezaketela, eta ona izango litzaketela Akademiak "frantses eskualtzale zenbait aukeratuko ba-

litu eskualde honetako hiru probintzietatik, eta hauek Biltzar honekin loturak sortu, honi indar eta bizitasun gehiago emateko" (Elissague apez jauna); 5) Julio de Urquijok ere sentipen bera adierazten du beste bi lagunekin batera.

Campion jaunak pozik entzuten ditu esandakoak.

Eta batzarra erabaki anaikor honekin amaitzeko, hauteskunde bidez aukeratzen dira 1906-1907rako kargudunak: Joanes de Jaurgain, lehendakaria; J.P. Elissague eta Isaak Lopez-Mendizabal lehendakariorde; Piarren Garacotche, Julio de Urquijo, Serapio Mujika, Frédéric de Saint-Jayme, Théophile Barran eta Carmelo Echeagaray, batzarkide; lehen idazkari: Martin Landerretche; idazkari, Clément d'Andurain, eta diruzain: George Lacombe.

Erabakitzen da, azkenik, hurrengo urteko bilkura Hendaian egingo dela. Gero, denak bilduko direla "Miramar" deritzan Ostatuan bazkari eder baten aurrian, eta Landerretche idazkari jaunak izenpetzen du akta Hondarribian, 1906go irailaren 20an.

Euskaltzaindia, denok dakigun bezala, Oñatiko Kongresutik sortu zen 1918an, eta bere harautegiak hamabiko kopurua ezartzen zuen akademikide izateko: Hauetako lau Oñatiko batzar berean izendatuak izan ziren:

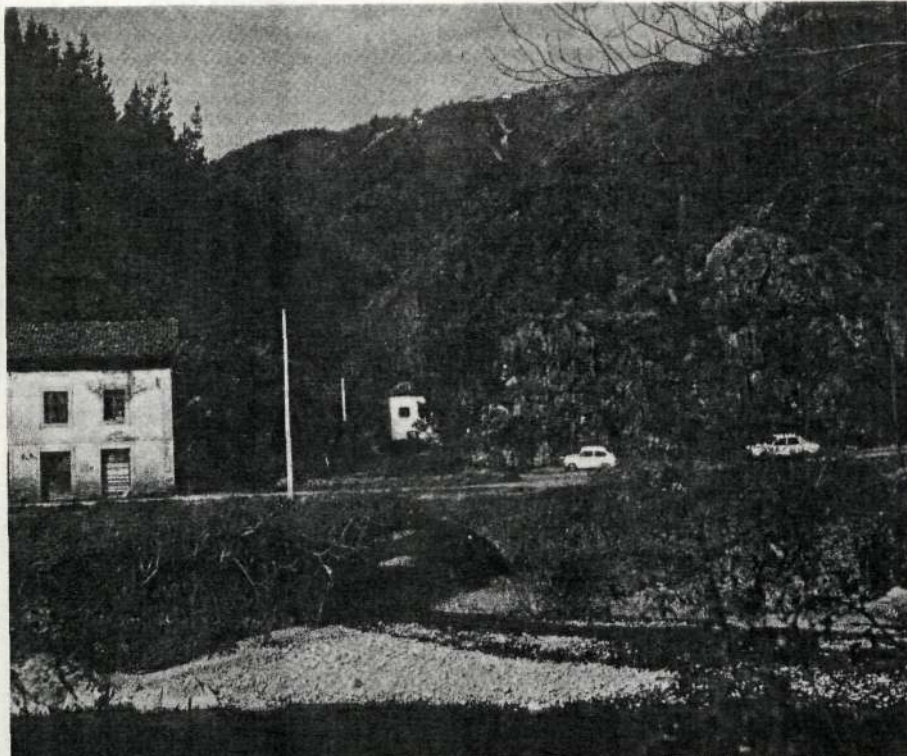
Resurrección María de Azkue, erakundearen lehenengo lehendakaria; Arturo Campión, Luis Eleizalde eta Julio de Urkixo. Gainerako zortziak hautatzeko batzarre berezia ospatu zen Gipuzkoako Aldundiko Jauregian 1919go irailaren 21an: Domingo Agirre, J. Blaise Adema apaiza (Gratoen Adema "Zaldubuy" poetaren iloba), Jose Agerre, Pierre Broussain, Joan Bautista Eguzkitza, Erramun Intzagarai, Pierre Lhande eta Arraimun Olabide.

Baina honetarako garrantzitsua izan zen Eskual-Zaleen-Biltzarrak Hondarribian 1906go irailak 20 zituela hartu zuen adostasunezko erabakia.

Martin Ugalde

- 1: Auñ., eskua, 270
- 2: **Biografía de tres figuras nacionales vascas**, M. de U., p. 32; referencia de Manuel de Irujo: "En el Congreso celebrado en Hendaia en 1901", "en la de Hondarribia el año siguiente"... Alderdi, noviembre, 1954.
- 3: RIEV, 1, 99-100: "Eskual-Zaleen-Biltzarra" / 1906eko bil-aldia.

IZEN ZAHARREN ILDOTIK

Endara Erreka Bidasoan sartzen Endarlatzan. (B.E.L.)

Izen zaharren ildotik historiaren eta hizkuntzaren argibediak, non zer zen jakiteko...

Ba al zenekien **Elizaleku** zeritzan etxe bat bazela arkoll aldean? 1787an Floridablanca kondearen aginduz egin zen zentso hartan datorrenez "entre Santa Engracia y Arcoll" esaten bait da. Ikusten denez, orduko galdua zuen Santa Engraziak bere izen jatorria: **Ntra. Sra. de Gracia**. Hala bai zen ermita hori XVI. mendean. Florentino Porturen **Fuenterrabia** deritzan monografia behartu baizik ez dugu (bere 343 eta 386. orrialdeetan). Baina XVII. mendean oraindik era jatorrez jarraitzen zuen. Ikus S. de Arlegui-ren lanean. Moret-ek latinetik gaztelarrera itzuli zuen hartan, 1638ko hesiaz idatzitako **Sitio de Fuenterrabia** liburuaren 45. orrialdean: **Nuestra Señora de la Gracia**. Zer lastima izen jator hura gorde eza.

Endanea baserria, 1787ko zentsoak **Endaranea** zekarren eta 1857ko Nomenklaturaren **Endarena**. Sustraiz, Endara, argi dago. Baina, ez dakiguna zera da, noiz bait Endararik bizanleren bat etorri zen ala aintzinagoko eskualde zaharren batetan onarriturik datorren. Era hortako hipotesiak jartzen ez zait gustatzen, baina aztergarria zaigu. Aintzinako eskualde zabalagotik baletor, Hendaia bera ahaztu ezinezkoa da, hemengo Endanearekin batean, ibaian gora Endarlasara arte eta handik, Aiakoarriaren gibeletik, Endara-erreka gorantza Endara etxe eta olak ziren lekura arte. Mende honen haserara arte oso ezagunak ziren bertako ola-zaharrak eta deitura dakarren etxe zaharra bere armarriz.

Igaz, **El Diario Vasco** egunkariaren "Caritas al Director" sailean, noizbehinka ager-

zuten zaizkigun "jakitun" horietako batek, Endarlasaren etimologia eman zigun, bere eritziz, zalantzarik gabe, "onar-laza" zuen esan nahia eta berriz era hortara jartzea eskatzen zuen. Baina, Endara, Ondar-etik datorrela usate izateak ez du zentzu askorik. Aintzintik, Endara izeneko etxe eta oletatik hartu zuen izen hori; **-laza** edo **lasa** ordea, euskaraz errekararen izan zaharra da, noiz bat Euskal Herri guzian hala erabilia eta gaur egun Ifarkealdean oraindik erabiltzen dena. Lehena-go orotan ezaguna zenaren lekuko euskal deiturak eta toki-izenak non-nahi; **erreka** latin jatorrikoa bait da.

Beraz, argi dagoena zera da, Endarlasa eta Endara-erreka, biak gauza bera direla. Tartean denboraren gora-behera baizik ez dago, bata bestea baino zaharragoa. Hori bedori Endara toponimoaren zahartasun adierazgarri da. Gaur egun, Endara izena galtzeko zorian dago, baldin Irungo Udalak izen jator horren alde erabakirik hartzen ez badu behintzat. Toki hortan eraiki duten urpresari San Antón deitzen diotelako. Hagionimoak geroztik erantsiak izaten dira normalki.

Agiri zaharren arabera, Endara portu de "portu de Endara" 1365. urtean aipatzen da, Nafarroako errege Karlos II.ak gipuzkoar ordezkariekin bakeak egin zituenean (Archivo General de Navarra, Cámara de Comptos,

caj. 20, n.º 81; erreferentziak gordetzen da). Horrez gainera, Erdi-Aroan, **Endaralasa** izenez ezagutzen dira Endara-errekako ola zaharrak. Zalantzarik gabe, horiek ziren toki-izenaren formarik zaharrenak: Endara-las, gehi -a artikulua eta Endaralasa era jatorra irakur daiteke.

Aldiz, San Anton ermitaren berririk ez da agertzen 1567ra arte. Hala ere, urte hortarako ba omen zen (J. Caro Baroja, "Monumentos religiosos de Lesaka", **Anuario de "Eusko-Folklore"**, 1932, XII, 52. orrialde-
ra). Zeren, esan-beharra dago Endara erreka bereizten dituela Irun eta Lesakaren arteko mugak eta ermita Lesakako San Martin parrokiari dagokiola

Horregatik, Irungo Udalak, ongi egingo luke urak hartzeko eraiki duen presari Endara izena itzultzea. Besterik ezean, Irunena haina Lesakarena denez, Gehienetan, berez, topinimoak hagionimoak baino zaharragoak izan ohi dira.

Badakigu izenak gordetze hortan beti ezin dela berdintsu jokatu, zeren Hondarribiko hilerriarri, adibidez, Hilerria deituko genioke eta ez Domingotxonea. Gaur oraindik bada izen hortako etxea, baina etxe horren lurraldean egin zen 1885. urtean oraingo hilerria. Etxe izena, 1787rako bazen **Domingotxonea**.

Harago joanaz, irakurleak ba ote daki Kaputxinoen komentua egiteko han bertan **Arjeloz** zeritzan etxe bat bota zela 1663. urtean? Amute, Jaizubia aldetik zetorren ibai izena zen. Jordana de Ugarte izen-deiturakoa zen Arjeloz-en etxe jabea eta Miguel Aginaga bertako maizterra. F. Portuk ematen dizkigu nahikoa berri arestian aipatutako monografiaren 399. orrialdean.

Esan dugunez, garai hartan Amute apezna zen auzo, etxe bat edo beste bazen ere, 1596ko berriak estaintzen dizkigu F. Portuk, monografia horren 186. orrialdean. Baina, lehengao, Amute, ibai izenez, 1522.ean jartzen digu E. Garibay mondrogoar historiagileak bere **Compendio Historial**-aren 3 tomo-ko XXX. liburuaren X. kapituluari.

Etxe-izenek et leku-izenek etengabeko agirik estaintzen dizkigute zuzen gordetzen badira. Lagungarri ditugu historia hizkuntzaren ikerketarako, eta horregatik dira kultura ondare.

Juan San Martin

ARRANTZA

Eguraldi txarra izan dute ahotan azken egunotan gurn arrantzaleek, hau dela eta, joan den Urtarrilean sei edo zortzi egunez besterik ez baitute arrantza egiterik izan.

Oraingoz egunak ez dira oso hotzak izan, bainan haize indartsuek ez diete normaltasunez arraina hatzematera joaten uzten.

27an 3 itsasontzi atxilotu dituzte frantsesek, dirudienez, haien ur-eremutan bait zebiltzan arrantzan. Ingura sare ztxitxarroa hatzematzen zuten bitartean, Gipuzkoako bi itsasontzi eta Kantabriako beste bat eramun zituzten berekin.

Aipamen berezia. Hilabete honetako alean, duela egun gutxi, 88-1-20an hain zuzen, hil zitzaigun pertsona bat aipatu nahi nuke. Inaxio Alzari buruz ari naiz, gure herrian inaxio Xalto goitizenaz ezagunago genuen horretaz.

Inaxio Alza "Xalto" 1987ko omenaldian.

Ez dut, hiltzen diren arrantzaleei buruz idazteko ohiturarik, baina salbuespenak salbuespen bi hitz eskaini nahi nizkioke Xalto zenari.

Bazuen Inaxiok, arrantzale handia izateaz gain, bere inguruan bereizten zuen aparteko doainik nire ustez, sukaldaritza, alegia, Nornahik dakienez arrantzale gehientsuenak izan ditugu eta ditugu sukaldari iaioak, bainan Inaxioren trebetasuna nabarmenagoa izan delakoan nago. Nork ez du inoiz jan hark prestaturiko marmitako platerkada edo arrosel kaxuela ederrik? Hari arraina eta lagungarriak eman besterik ez zegoen... gainerako guztia berak egiten bait zuen. Biziki ahalagindu eta saiatzen zen eta nere ustez are garrantzitsuagoa dena, gozatu egiten zuen sukaldaritzan.

Harekin izandako hainbat solasalditan, soldaduskan zegoenean Marinako kargu gorenei prestatzen zizkien aparteko otorduak aipatzen zizkidan. Askok eta askok dastatu dute gurne Inaxio Xaltoren sukaldaritza ona. Goian Bego.

ANTXUA KANPAINA

Eta beste gai bati helduz, esan beharra dago, inguru sare ztxitxarro itsasontziak prestatzen hasiak direla antxua kanpainari aurre egiteko.

Miloi asko gastatu dute 87. bukaeran arrantzaleek itsasontziak gaurkoto eta motore, apareilu teknologiko eta gainontzekoei dagokienez egunean egoteko, guzti hori geroari begira.

Otsailak 5. Hondarribiko Nuevo Glorioso San Pedro itsasontzia atxilotu dute frantsesek, inguru sare ztxitxarro bila zebilenean. Untziak Baiora jo behar izan du eta ilunabarrera arte ez dute etxeraterik izan zegoen fidantza ordaindu eta gero.

Kai-berria Bai, Ez, Noiz? Gure arrantza-leentzat berebiziko garrantzia duen eta oraindano irtenbiderik eman ez zaion arazoa dugu Kai berriaren hedapena. 88-2-4ko Udai Plenoan gaitzetsi egin zuten gainerako alderdi guztiek H.B.ren mozioa. Han, zera eskatzen zen: Ipar dikeko muturretik hasi eta hegoalderaino beste dikea eraikitzeko lanak behar hastera. Mozio hau ez zen onartua izan gehiengoak gaiari buruzko aztergai berria eskatzen bait zuen. Hirugarren aztergaia burutzen denan eta txostena aldekoa den ala ez ikusi ahal izango denean, orduan erabakiko omen da.

Denok dakigunez gauza hauek mantso joan ohi dira, bainan egia esan, aspaldidani-ko gaia dugu hau, eta atzerapena luzeegia iduritzen zait. 1.985ean, ba omen zen Protuko lan horietarako aurrekonturik, baita 1.986an ere. 1.987an Eusko Jauraritzak ez zuen horretarako inongo aurrekonturik egin, Udaletxea eta Kofradia ez bait zetozen bat. Gauden urterako ere bada lan horretarako aurrekontu bat, bainan daramagun martxan, baietz joan urtetan gertatutakoa errepikatu.

Gu ere lanak egin aurretik aztertu egin behar direlakoan gaude, bainan egundaino zegokionak ez du interes handirik azaldu, gaur egun hertsiki eskatzen den hori, Iparraldeko diketik hasi eta Hegoalderaino lana hastea alegia, ontzat emana bait zuen Losada jaunak honek eginiko bi azterlanetan, eta hortaz, jadanik portuaren lehen zati hau egiteko baimena gure eskuetan izan genezakeela eta sekulan inori atsegin gertatzen ez zaizkion gatazka ez genituzkeen behar izango.

Gutxienezko eskuzabaltasunez eta gai honek duen premia jabetuz batez ere, gaur egun dauden desadostasunak konpon daitezke, nere ustez. Badu aski arazo arrantza-leak itsasoon, lehorrean are handiagorik izateko.

Andres Olaskoaga